

Biserica Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril, Florești, Gorj

Tudor Matei

I.1. Biserica și revoluție.

I. 1.1. Implicarea reprezentanților bisericii în evenimentele din anul 1821

Revoluția de la 1821 a fost pregătită de o îndelungată stare de nemulțumire și de presiunea unui regim social-politic abuziv și haotic, instituit în Principatele Române de către otomani, la începutul secolului al XVIII-lea. În toată această perioadă, corupția s-a generalizat, toate dregătoriile erau cumpărate cu bani, jaful devenind fundamentul întregului sistem de conducere și administrare a Principatelor Române. Viciile acestui sistem au cuprins și biserica, contribuind la degradarea ei, ca instituție. Scaunele episcopale și mitropolitane au devenit unele dintre cele mai bine plătite funcții, iar domnitorii fanarioți le puneau în vânzare pe sume imense de bani. Astfel, vechiul drept de sancțiune a alegerii prelaților de către soboare mixte, de clerici și laici, nu a mai fost respectat, și a fost transformat într-un abuz, profitabil pentru domnitorii fanarioți. Mai mult, în țară, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, tradiția, potrivit căreia scaunele mitropolitane și episcopale erau ocupate numai de către clericii pământeni, era grav încălcată, la conducerea mitropoliilor și episcopiilor ajungând arhieriei greci, recrutați din anturajul domnilor.

Pe de altă parte, sub protecția domnitorilor fanarioți, administrația mănăstirilor închinată la Sfintele Locuri a comis numeroase abuzuri: hirotonirile de diaconi și preoți făcute fără acordul mitropolitului și fără a îndeplini condițiile cerute de legile țării, arendarea moșiilor mănăstirilor închinată fără acordul mitropolitului, ci numai al domnitorului care de cele mai multe ori avea aceeași naționalitate ca și ei, scoaterea din țară a veniturilor relaizate de aceste mănăstiri. La starea de degradare a bisericii a contribuit și hirotonirea fără măsură a preoților și diaconilor, mulți dintre ei neavând nicio pregătire religioasă.

Când valul revoluționar european s-a apropiat de Țările Române, iar implicarea în luptă a grecilor, bulgarilor și a sârbilor era evidentă, Tudor Vladimirescu și-a intensificat demersurile de pregătire și declanșare a revoluției¹. În acest sens, el a întreprins mai multe călătorii la Orșova, Craiova și București, unde a intrat în contact cu principalii mari boieri ai țării: fostul caimacam Gheorghe Samurcaș, logofătul Alecu Filipescu-Vulpe, banul Grigore Brâncoveanu, vornicul Nicolae Văcărescu. Concomitent, în această perioadă cu sprijinul unor căpitani de panduri, el a organizat în zona Mehedinților, departe de vigilența slujitorilor curții domnești, două centre de pregătire a pandurilor la Padeș și Podul Grosului și adevărate depozite de arme și muniții „în cula de la via sa de lângă Cerneți”².

¹ Dan Berindei, *Revoluția română din 1821*, București, Editura Academiei Române, 1991, p. 79.

² C.D. Aricescu, *Acte justificative la istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 26; *Izvoare narative privind revoluția română de la 1821*, vol. I, Ediție îngrijită și alcătuită de Ion

La 15 ianuarie 1821, a fost constituit un „Comitet de ocârmuire” format din mitropolitul Dionisie Lupu, Grigore Brâncoveanu, Grigore Ghica, Barbu Văcărescu și Grigore Filipescu. În aceeași zi, Tudor a încheiat un acord cu membrii comitetului care l-au însărcinat să ridice „norodul cu arme”, scopul fiind „obștescul folos al neamului creștinesc și al patriei noastre”³. La 18 ianuarie 1821, slugerul însoțit de câteva zeci de arnăuți dați de banul Grigore Brâncoveanu, a plecat din București, îndreptându-se spre Oltenia.. La 21 ianuarie 1821, a ajuns la Târgu Jiu. A dat ordin oamenilor săi să se pregătească de luptă și să strângă provizii în mănăstiri. L-a arestat pe ispravnicul județului Gorj, Dincă Otetelișanu, cu scopul de a-l împiedica să ia măsuri împotriva lui, l-a dus la mănăstirea Tismana și l-a silit să semneze un ordin către zapcii pentru adunarea pandurilor în servicii la plase și pentru a aduce provizii la mănăstire⁴. De la Târgu Jiu, Tudor s-a deplasat spre mănăstirea Tismana. Ajuns aici, în seara zilei de 22 ianuarie 1821, a pus la punct planul de organizare a oastei revoluționare. În ziua de 23 ianuarie, slugerul s-a deplasat la Padeș de unde a lansat o proclamație în care a dezvăluit obiectivele generale ale revoluției. Această proclamație era adresată locuitorilor țării, indiferent de naționalitatea lor. Sluggerul cerea tuturor ca venind cu arme să se alăture „Adunării” care era „orânduită pentru binele și folosul a toată țara”, iar „averile cele rău agonisite ale tiranilor boieri să se jertfească”⁵. Tonul violent al lui Tudor era îndreptat și împotriva ierarhilor bisericii considerați a fi alături de marii boieri: „balaurii care ne înghit de vii”⁶.

În aceeași zi, a fost adresat Înaltei Porți și un arz, redactat cu ajutorul episcopului Ilarion în care sluggerul își clarifica poziția față de puterea suzerană⁷. În acest document era aspru criticat și mitropolitul Dionisie, care deși fusese ales dintre pământeni, se dovedise a fi „ocara neamului românesc și batjocuritorul cinului bisericesc”⁸, fiind de acord cu toate măsurile luate de domnitor: „cu totul s-a plecat relelor voinți ale domnului și a prădat țara ca să-l mulțumească, toate cererile lui cele nesățioasă și nedrepte le iscălește ca pe niște drepte și pre norod îl implează de le îndeplinește”⁹. Trei zile mai târziu, la 26 ianuarie, o copie a acestui

Pătroiu, Valdimir Osiac (coordonatori), Dinică Ciobotea, Gabriel Croitoru, Tudor Nedelcea, Stela Rădulescu, Craiova, Fundația „Scrisul Românesc”, 2001, p. 46.

³ Dan Berindei, *op. cit.*, p. 87.

⁴ Dan Berindei, Traian Mutașcu, *Aspecte militare ale revoluției din 1821*, ediția a II-a, București, 1973, p. 52-53.

⁵ *Istoria românilor*, vol. VII, tom I, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 28.

⁶ Mihai Nicolae, *Revoluție și mentalitate în Țara Românească (1821-1848). O istorie culturală a evenimentului politic*, Craiova, Editura Aius, 2010, p. 203.

⁷ *Răscoala de la 1821. Documente interne*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 1959, p. 210-211 (în continuare se va cita *Răscoala din 1821. Documente*); Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, București, Editura Științifică, 1971, p. 208; Elena Moisuc, *În legătură cu cel dintâi Arz înaintat Porții de către Tudor Vladimirescu*, în „Revista Arhivelor”, an XLIX, vol. XXXIV, 1972, nr. 1, p. 87.

⁸ Pr. Sergiu-Grigore Popescu, *Participarea clerului din Oltenia la luptele sociale și naționale ale poporului roman (secolele XIX-XX)*, Craiova, Editura Aius, 2010, p. 40.

⁹ Mihai Nicolae, *op. cit.*, p. 203.

arz, însoțită și de o scrisoare explicativă, a fost expediată și la Viena către împăratul Francisc¹⁰.

Plecat de la Tismana cu câteva sute de panduri, Tudor a mers la Cerneți, unde în cula sa de aici strânsese o cantitate mare de arme și muniții¹¹. De la Cerneți, slugerul a ajuns la mănăstirea Strehaia, la 30 ianuarie 1821. Înconjurată de o veche, dar încă utilizabilă, fortificație de pământ, mănăstirea putea fi transformată ușor în cetate de apărare și ținută ocupată mult timp în cazul unor lupte. La porțile mănăstirii a venit mai întâi Dimitrie Macedonschi, unul din oamenii de încredere ai lui Tudor, cu o ceată de panduri. În lăcașul de cult se găsea garnizoana condusă de ceaușul Costache, care fusese trimisă de autorități să se opună răsculaților. Dimitrie Macedonschi a cerut celor 70 de persoane aflate în mănăstire să se predea, în caz contrar, urmând să fie măcelăriți. Deși la început a opus rezistență, garnizoana s-a predat¹². În aceeași zi, divanul țării, în frunte cu mitropolitul Dionisie Lupu, i-au trimis slugerului o scrisoare în care îi cerea să înceteze mișcarea revoluționară în schimbul iertării mijlocite pe lângă viitorul domn¹³. Scrisoarea era semnată și de episcopii Buzăului și Argeșului, Gherasim și Ilarion. În aceeași zi divaniții, au informat și Poarta asupra „urmării tâlhărești” a lui Tudor Vladimirescu, pe care o considerau nu o simplă „faptă tâlhărească”, ci o acțiune menită să răstoarne stăpânirea țării¹⁴. De la mănăstirea Strehaia, unde a lăsat o garnizoană condusă de fratele său Papa, Tudor s-a îndreptat spre Mănăstirea Motru, ajungând aici la 2 februarie. În această mănăstire se închiseseră cei doi ispravnici ai județului Mehedinți, stolnicul Barbu Vișoreanu și căminarul Ștefan Bibescu. Slugerul a cerut celor doi să se predea, dar aceștia au ripostat, deschizând focul. Căpeteniile pandurilor au vrut să dea foc mănăstirii și să-i ucidă pe cei aflați în interior. Tudor a hotărât ca mănăstirea să fie înconjurată din exterior și apoi să se aștepte ca cei de aici să termine proviziile. La 10 februarie, în urma unei înțelegeri, slugerul a intrat în mănăstire și cei 40 de arnăuți s-au înrolat în rândurile oștirii sale¹⁵. După cucerirea mănăstirii Motru, Tudor Vladimirescu s-a îndreptat spre Țânțăreni, unde și-a așezat și tabăra. La mijlocul lunii februarie 1821, slugerul a lansat documentul programatic intitulat „Cererile norodului românesc”. În acesta apar o serie de revendicări care vizau și biserica. Condamnând practicile ilicite în ceea ce privește alegerea ierarhilor (punctul 6), se cerea expres alegerea altui mitropolit „pe care va pohti norodul”, în locul lui Dionisie, a cărui depunere era solicitată, „nefiind orânduit cu alegerea și voința a tot norodul”. De asemenea, se formulau interdicții contra grecilor, la punctul 2 figurând și prevederea potrivit căreia „toate scaunele arhieresti și toate mănăstirile țării trebuie să fie apărate cu totu de către călugării

¹⁰ Nestor Vornicescu, *Episcopul Ilarion al Argeșului, sfetnic al lui Tudor Vladimirescu*, în vol. Nestor Vornicescu, *Biruit-au gândul. Studii de teologie istorică românească*, Craiova, Editura Mitropolia Olteniei, 1990, p. 392.

¹¹ I. Neacșu, *Participarea satelor din Oltenia la răscoala din 1821*, în „Studii. Revistă de istorie”, XI (1958), nr. 2, p. 94.

¹² *Răscoala din 1821. Documente*, vol. I, p. 211-212; Dan Berindei, *op. cit.*, p. 96.

¹³ *Răscoala din 1821. Documente*, vol. I, p. 213.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, vol. V, p. 46.

greci, rămânând pe seama țării, precum este legat și precum să coprinde în hațișeriful răposatului întru fericire împăratul sultan Selim din anul 1802”¹⁶. Conștient de statutul, importanța și veniturile bisericii, Tudor Vladimirescu a luat în calcul și implicarea instituției bisericii în politica sa de reorganizare a societății. Astfel, în punctul 1 al Cererilor apărea obligativitatea mănăstirilor de a întreține școli „la care tineretul națiunii române, sărac sau bogat, să aibă acces și să fie instruit pe cheltuiala bisericii”¹⁷. Ca răspuns la toate aceste critici, mitropolitul s-a opus, prin acte și declarații publice, mișcării lui Tudor.

După ce și-a strâns ostași din toate județele Olteniei¹⁸, Tudor Vladimirescu s-a îndreptat spre București. La 16 martie 1821, a ajuns la Bolintinu din Vale. De aici a trimis pe Dimitrie Macedonschi cu o proclamație¹⁹ către populația orașului București. El cerea tuturor „fie parte bisericească și mirenească”, indiferent de origine și religie, să treacă de partea răsculaților, „să știm de voiți binele de obște sau nu”. A luat noi măsuri în vederea înaintării oastei spre capitală și a început negocieri cu reprezentanții boierilor rămași în oraș. În aceeași zi a primit vizita episcopului Ilarion, pe cea a lui Alexandru Filipescu-Vulpe și pe a lui Dinicu Golescu „în haină de arnăuți”, aducând și un înscris din partea a 77 de boieri, inclusiv a celor din Brașov²⁰. La 18/30 martie a ajuns la Cotroceni. Între slugerul Tudor și boierii rămași în capitală, au continuat negocierile. El a acceptat să cârmuiască împreună cu boierii bucureșteni. La 21 martie 1821, Tudor a intrat în București, având în dreapta sa un preot cu crucea în mână²¹. Lângă sluger stătea un pandur, care purta steagul alb, zugrăvit de călugărul David de la mănăstirea Antim, cu știrea și din porunca episcopului Ilarion al Argeșului. Steagul înfățișa în mijloc, icoana Sf. Troițe, la dreapta, Sf. Teodor Tiron, ocrotitorul lui Tudor, iar la stânga pe Sf. Gheorghe, ocrotitorul ostașilor²². Sub Sfânta Troiță este pictată o ghirlandă de frunze de dafin în aur, legată cu o panglică roșie, iar în interiorul ei, o acvilă neagră, cu ciocul îndreptat spre aripa stângă, cu crucea de aur în cioc. În partea inferioară, pe stânga și pe dreapta, figurează următoarele versuri: „Tot norodul românesc/Pe tine te proslăvesc/Troiță de o ființă/Trimite-mi ajutorință./Cu puterea

¹⁶ Nicolae Mihai, *op.cit.*, p. 203-204.

¹⁷ *Ibidem*, p. 204.

¹⁸ Potrivit mărturiei lui Gheorghe Duncea, recrutarea voluntarilor pentru trupele de panduri se făcea într-un spațiu public, binecunoscut întregii comunități, respectiv curtea bisericii: „în satele în care ajungeam, ne duceam la biserica satului; puneam de trăgeam clopotele și vorbeam eu cât și prea bunul și înțeleptul Slugher Teodor. Îi deslușeam pe deplin pentru ce am pornit această mișcare a noastră și pe urmă preotul satului ne da o binecuvântare și zicea să mergem înainte vitejește cu Dumnezeu” (*Ibidem*, p. 205; *Izvoare narative privind revoluția română de la 1821*, p. 47).

¹⁹ *Răscoala din 1821. Documente*, vol. I, p. 372-373.

²⁰ Emil Vîrtosu, *Tudor Vladimirescu. Glose, fapte și documente noi (1821)*, București, 1927, p. 14-17; G. D. Iscru, *Introducere în studiul istoriei moderne a României*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 184-187; Dan Berindei, *op.cit.*, p. 133.

²¹ Izvoarele istorice menționează că la 21 martie 1821, la intrarea în București, pe Podul Calicilor (actuala Cale a Rahovei), Tudor avea în dreapta sa un preot iar în stânga pe Dimitrie Macedonschi (*Istoria românilor*, VII/I, p. 38).

²² *** , *Istoria Bisericii Române*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1957, p. 399; .

ta cea mare/Și în brațul tău cel tare/Nădejde de dreptate/Acum să am și eu parte”. 1821 gen[arie]²³. La intrarea în București, lui Tudor i s-au alăturat și numeroși preoți care au străbătut orașul împreună cu oastea slugerului: „ofițerii lui Tudor, urmați de preoți, au străbătut întreg orașul; se opreau la fiecare răspântie, și după ce dădeau citire unei proclamații a căpeteniei lor, care urmărea să liniștească spiritele, preoții rosteau rugăciuni, pe care le sfârșeau descărcând pistoalele și chemând poporul la libertate, cu strigăte puternice”²⁴.

La 23 martie 1821, mitropolitul Dionisie, împreună cu episcopii de Buzău și de Argeș și ceilalți boieri din divan, au recunoscut că „pornirea dumnealui slugerului Theodor Vladimirescu nu este rea și vătămătoare, nici în parte fieșcăruia, nici patriei, ci folositoare și izbăvitoare și norodului spre ușurință”²⁵. În aceeași zi, Tudor a jurat că recunoaște căimăcămia alcătuită din boierii rămași la București, în frunte cu mitropolitul Dionisie Lupu, episcopii Ilarion al Argeșului și Gherasim al Buzăului.

La începutul lunii aprilie 1821, în țară s-a răspândit zvonul că oștile turcești au trecut Dunărea și vin să înăbușe revoluția. În aceste condiții, mitropolitul și vistierul Alexandru Filipescu, vornicul Alexandru Nenciulescu și vornicul Iordache Slătineanu, pentru a nu mai fi obligați să-și dea acordul la actele slugerului, au încercat să fugă la Brașov. Aflând de încercarea lor de a fugi, Tudor a hotărât ca, începând cu data de 13/25 aprilie, în decurs de câteva zile, să fie transportați cu toții în casa de la Belvedere a boierului Constantin Goleșcu. În luna mai, Poarta a hotărât să treacă la intervenția represivă propriu-zisă. În țară au pătruns oștile otomane trimise din Silistra, Giurgiu, Vidin, Ada-Kalé, Lom și Rahova. Corpul principal de invazie otoman a ajuns la 13/25 mai la Obilești, iar a doua zi, la Cotroceni. În aceste condiții, Tudor i-a eliberat pe cei pe care îi ținea închiși la Belvedere și s-a retras din capitală la 14 mai 1821, îndreptându-se prin Pitești-Râmnicu Vâlcea către nordul Olteniei, unde erau mănăstirile fortificate. În noaptea de 26 spre 27 mai 1821, slugerul a fost ucis de către eteriști, lângă Târgoviște.

În concuzie, putem susține că revoluția de la 1821 s-a constituit într-un eveniment cu importante consecințe și pentru biserică. Efectele ei în Țara Românească aveau să se resimtă în perioada imediat următoare, prin calea deschisă națiunii române în vederea organizării instituțiilor moderne ale statului, inclusiv a bisericii.

În 1822, restaurarea domniilor pământene a coincis și cu îndepărtarea călugărilor greci din mănăstiri și trecerea acestor așezăminte sub conducerea egumenilor români (anul 1826). Această situație a durat foarte puțin, deoarece prin intervenția țarului Nicolae și Porții, mănăstirile au revenit călugărilor greci, în anul 1827.

²³ G. D. Iscru, *Revoluția română din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu* (ediția a III-a, revăzută), București, Casa de Editură și Librărie „Nicolae Bălcescu”, 2000, p. 81.

²⁴ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, ed. a II-a, București, 1994, p. 347.

²⁵ Sergiu-Grigore Popescu, *op. cit.*, p. 40.

Bibliografie

1. Aricescu, C, D, *Acte justificate la istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, *Izvoare narative privind revoluția de la 1821*, vol. I, Ediție îngrijită și alcătuită de Ion Pătroiu, Vladimir Osiac, Dinică Ciobotea, Gabriel Croitoru, Tudor Nedelcea, Stela Rădulescu, Craiova, Fundatia "Scrișul Romanesc", 2001.
2. Berindei, Dan, *Revoluția română din 1821*, București, Editura Academiei Române, 1991.
3. Idem, *Aspectele militare ale revoluției din 1821*, Ediția a II a, București, 1973
4. Filiti, I, C, *Opere alese*, București, Editura Eminescu, 1985
5. Iscru, G, D, *Introducere în studiul istoriei moderne a României*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983
6. Idem, *Revoluția română din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, (ediția a III-a revăzută), București, Casa de Editură și Librărie, Nicolae Bălcescu, 2000.
7. *Istoria Bisericii Române*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1957
8. Neacșu, I, *Participarea satelor din Oltenia la răscoala din 1821*, în, "Studii, Revistă de istorie" XI (1958).
9. Nicolae, Mihai, *Revoluție și mentalitate în Țara Românească (1821-1848)*. O istorie culturală a evenimentelor politice, Craiova, Editura Aius, 2010.
10. Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol III, ed a II-a, București, 1994.
11. Pr, Popescu, Sergiu, *Participarea clerului din Oltenia la luptele sociale și naționale ale poporului român (secolele XIX-XX)*, Craiova, Editura Aius, 2010.
12. *Răscoala din 1821. Documente istorice*, vol. I. București, Editura Academiei Române, 1959.
13. Șotropa, V, *Proiectele de constituție programele de reforme și petițiile de drepturi din Țările Române, în secolul al XVIII-lea*, București, Editura Academiei, 1976
14. Vornicescu, Nestor, *Episcopul Ilarian al Argeșului, sfetnic al lui Tudor Vladimirescu*, în vol. Nestor Vornicescu, *Biruit-au gândul. Studii de teologie istorică românească*, Craiova, Editura Mitropolia Olteniei, 1990.